

Блавт Оксана

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри фізичного виховання
Національного університету «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-5526-9339

e-mail: oksanablavt@ukr.net

ІНКЛЮЗИВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті розглянуто питання інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами в умовах упровадження карантинних заходів безпеки.

Обґрунтовано, що реалізація інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами засобами дистанційних технологій вимагає використання усіх можливих форм фізичного виховання, які адаптовані до індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу і сприяють підтримці стану їхнього здоров'я за рахунок дотримання максимально можливого в таких умовах режиму фізичної рухливості.

Установлено, що ефективність інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами засобами дистанційних технологій забезпечується адекватним вибором мети і завдань, організаційних форм, методів і засобів навчання, оздоровлення і виховання. Виокремлено педагогічні умови забезпечення ефективності занять із фізичного виховання здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами засобами дистанційних технологій: методичний супровід; спрямованість змісту навчання на реалізацію інклюзивних підходів з урахуванням стану оволодіння основними рухами, розвитку функціональних можливостей, рухових якостей, сформованості знань із фізичної культури кожного здобувача вищої освіти з особливими освітніми потребами та формування самостійної фізкультурної діяльності.

Ключові слова: інклюзивне фізичне виховання, здобувачі вищої освіти з особливими освітніми потребами, дистанційні технології, здоров'язбереження.

Постановка проблеми. Реалізація права осіб з обмеженими можливостями здоров'я на освіту розглядається як одне з найважливіших в державній політиці України. Глобальні зміни в освітній практиці, що передбачають адаптацію самої системи до потреб кожного здобувача вищої освіти, актуалізують проблему розвитку інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (ЗВО).

Збереження і зміцнення здоров'я здобувачів вищої освіти є одним із головних завдань соціальної програми нашої держави (Гребінка, Куспиш, Кубрак, Рожко, 2020). ЗВО намагаються вжити заходів задля протидії негативних наслідків вимушеного обмеження рухової активності здобувачів вищої освіти в умовах карантину, коли освітній процес реалізується засобами дистанційних технологій. Відтак, надзвичайної значущості набуває саме фізичне виховання, як чинник здоров'язбереження здобувачів вищої освіти з ООП (Ваколюк, Шелюк, Симонович, 2021).

Налагодження належної наступності, послідовності й безперервності освітнього і реабілітаційного процесів у ЗВО, що визначено положеннями Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю» (Gouëdard, Pont, and Viennet, 2020), зумовлює необхідність вивчення проблеми інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами (ООП) засобами дистанційних технологій.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Результати аналізу науково-педагогічної літератури засвідчують про актуальність проблеми якісної освіти для здобувачів вищої освіти з ООП.

Ефективною і єдиною можливою реакцією на виклики сьогодення є використання дистанційних технологій навчання здобувачів вищої освіти з ООП для реалізації інклюзивного фізичного виховання. При цьому однією із ключових проблем є правильна організація цього процесу (Killian, Kinder, & Woods, 2019). Згідно ідей Г. Гребінки, О. Куспиш, Я. Кубрак, О. Рожко (2020), О. Блавт (2021), інклюзивне фізичне виховання є основним засобом для отримання здобувачами вищої освіти з ООП певного запасу знань здоров'язбереження та навичок їх застосування на практиці.

Дослідження Gouëdard, Pont, Viennet (2020), О. Блавт (2021) засвідчують, що формування у здобувачів вищої освіти з ООП навичок здоров'язбереження є чинником покращення їхнього психічного, емоційного і фізичного стану. Зважаючи на умови дистанційного навчання, розглянемо можливості використання дистанційних технологій при викладанні інклюзивного фізичного виховання, які, на нашу думку, забезпечать послідовність та безперервність освітнього і медико-реабілітаційного процесів у ЗВО. Зазначимо, що створення освітніх матеріалів нового покоління, які відповідають сучасним вимогам і викликам, є актуальною проблемою в умовах глобальних змін і євроінтеграційних процесів загалом та у вищій школі зокрема (Гребінка, Куспиш, Кубрак, Рожко, 2020).

Мета статті – виявити та обґрунтувати педагогічні підходи забезпечення ефективності фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП засобами дистанційних технологій.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, систематизація, порівняння різних поглядів на досліджувану проблему, узагальнення науково-методичної та спеціальної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний і практичний аналіз проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що поняття «інклюзія» у сфері фізичного виховання позиціонується як надання додаткової підтримки здобувачам вищої освіти, які з тих чи інших причин не можуть брати активну і значущу участь в освітньому процесі (Maxwell, Granlund, and Augustine, 2018). Під час інклюзивного фізичного виховання здійснюється

формування й удосконалення моторних функцій здобувачів вищої освіти з ООП, які порушені внаслідок наявних патологій. Окрім того відбувається компенсація основного дефекту і корекція вторинних порушень, що виникли у зв'язку з основним захворюванням (Блавт, 2021).

При цьому вважаємо, що важливим для сучасної теорії і практики інклюзивного фізичного виховання в умовах дистанційного навчання є раціональна організація цього процесу для здобувачів вищої освіти з ООП на основі комплексного урахування їх індивідуальних особливостей. Отже, доходимо висновку, що інклюзивне фізичне виховання має вибудовуватися на основі гнучкої, індивідуалізованої системи фізичного вдосконалення здобувачів вищої освіти з ООП.

У зв'язку з COVID і запровадженням карантину Всесвітня організація охорони здоров'я зазначила, що для такої категорії людей «кожен рух йде на користь, фізична активність будь-якого типу може поліпшити здоров'я і самопочуття, і що більше, то краще» (Gouëdard, Pont, and Viennet, 2020). Тобто, зберегти та поліпшити стан здоров'я здобувачів вищої освіти з ООП можливо шляхом вдосконалення системи інклюзивного фізичного виховання (Gouëdard, Pont, and Viennet, 2020). Відтак, можна стверджувати, що в умовах дистанційного навчання мета інклюзивного фізичного виховання полягає у формуванні уяви про використання усіх можливих форм фізичної культури, адаптованих до реалій сьогодення, задля забезпечення дотримання режиму фізичної активності в умовах карантину. Зазначене передбачає формування у здобувачів вищої освіти з ООП навичок здорового способу життя, спрямованого на покращення соціального, розумового, емоційного і фізичного стану.

Ефективність фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП засобами дистанційних технологій забезпечується адекватним вибором мети і завдань, організаційних форм, методів і засобів навчання, оздоровлення і виховання. Зважаючи на реалії життя, використовуючи можливості сучасних дистанційних технологій, що забезпечують інформацією в інтерактивному режимі, вважаємо за можливе активізувати процес фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП у ЗВО.

Окреслимо основні завдання реалізації інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП у ЗВО засобами дистанційних технологій:

формування мотиваційних та поведінкових орієнтацій здорового способу життя;

створення умов для задоволення потреб у зміцненні здоров'я, фізичному та духовному розвитку;

збільшення обсягу рухової активності;

активація резервних сил та можливостей організму, компенсація знижених або втрачених функцій органів і систем;

відновлення, тренування та прискорення лікування органів, системи їх функціонування;

нормалізація психологічних процесів;

оптимізація процесу інклюзивного фізичного виховання.

Ми суголосні з науковою позицією Г. Гребінки, О. Куспиш, Я. Кубрак О. Рожко (2020), які стверджують, що вимушене впровадження карантину, перехід на дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників

освітнього процесу. Тому організація якісного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП передбачає формування мотивації до занять фізичною культурою.

Потреба в руховій активності висока і зумовлена віковими особливостями онтогенезу, однак дистанційне навчання обмежує рухову активність упродовж дня. Вкрай необхідно сформувати у здобувачів вищої освіти з ООП розуміння небезпеки такого вимушеного обмеження для стану здоров'я. Вважаємо, що основою зазначеного є стійка мотивація дотримання здорового способу життя, яка формується комплексом здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення цінності свого здоров'я.

Вивчення нових дистанційних форм реалізації освітнього процесу й перехід на практиці від навчання та контролю в аудиторіях до ефективного онлайн-навчання – є викликом. Зміна методик фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП і перенесення їх у дистанційну форму передбачає використання нових засобів реалізації освітнього процесу інклюзивного фізичного виховання. За допомогою різних технологій надання інформації (текст, гіпертекст, аудіо, відео, мультимедіа) забезпечується програмно методичний супровід фізичного виховання. Це виявляється у суттєвому збагаченні системи дидактичних прийомів, засобів задля забезпечення ефективної реалізації цілей і завдань інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП.

Тому з метою управління процесом фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП особливу увагу слід зосередити на використанні ресурсів організації онлайн-занять, які слугують інструментами комунікації. Найголовнішим критерієм вибору засобів дистанційних технологій в організації фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП має бути відповідність поставленим методичним цілям, тобто те, наскільки певний сервіс чи ресурс уможливує досягнення очікуваних результатів у дистанційному форматі. Важливо при цьому скоротити кількість теоретичного матеріалу, натомість – збільшити питому вагу практичних занять. Вважаємо, що у такий спосіб можна запобігти явищам соціальної дезадаптації.

Синергізм педагогічного впливу забезпечуємо шляхом генерування практичних завдань, доповнюючи їх електронними навчально-методичними комплексами, електронним наочним супроводом «змішаного навчання»: традиційного й електронного. Комплексні описи конспектів занять і мультимедійні комплекси, які призначаються як доповнення до занять із можливістю їхнього використання у самостійній фізкультурній діяльності, значно полегшує розуміння викладеного матеріалу студентами. У такий спосіб методично і дидактично забезпечуються всі основні етапи педагогічного процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП (повідомлення навчальної інформації і її сприйняття, закріплення й удосконалення знань, умінь і навичок, їх застосування й контроль), а також основні функції фізичного виховання – освітня, виховна і розвиваюча.

Інклюзивне фізичне виховання здобувачів вищої освіти з ООП у ЗВО засобами дистанційних технологій реалізується відповідно до таких аспектів:

соціальний: забезпечення доступності ресурсів інклюзивного фізичного виховання;

особистісний: особистісний розвиток, оволодіння новими знаннями, формування і розвиток умінь і навичок з інклюзивного фізичного виховання;

когнітивний: формування розуміння специфіки інклюзивного фізичного виховання, пошук та використання різноманітних шляхів і засобів на практиці, визначення цілей і внесення коректив.

Виокремимо такі педагогічні умови забезпечення ефективності занять із фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП засобами дистанційних технологій: методичний супровід; спрямованість його змісту на упровадження інклюзивних підходів, враховуючи стан оволодіння основними рухами, розвитку функціональних можливостей, рухових якостей, сформованості знань з фізичної культури. При цьому пріоритетом у реалізації інклюзивного фізичного виховання є упровадження диференційованого підходу з метою індивідуалізації цього процесу. Це передбачає:

введення спеціальних розділів у робочу програму;

систематизацію вправ і завдань відповідно до типу захворювання здобувачів вищої освіти з ООП: слабозорі, слабочуючі, порушення функцій опорно-рухового апарату тощо;

застосування методу індивідуального диференціювання навантаження як основи особистісно-орієнтованого підходу.

Рациональна організація інклюзивного фізичного виховання засобами дистанційних технологій потребує системного педагогічного і медичного контролю за фізичним розвитком здобувачів вищої освіти з ООП, а також розробки уніфікованих програм поглибленого медико-біологічного обстеження задля забезпечення індивідуалізації тренувальних навантажень, обґрунтування методичних основ і використання ефективних методик для виявлення показників фізичних можливостей і комплексної оцінки відповідно до індивідуальних і гендерних особливостей здобувачів вищої освіти з ООП.

Втім, у забезпеченні ефективності фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП засобами дистанційних технологій існує багато перешкод: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні. Важливо вміти їх визначати і знаходити технології для усунення. Тому слід використати всі потенційні можливості інклюзивного фізичного виховання.

Зосередимо увагу на такому важливому педагогічному аспекті, який сприяє підвищенню ефективності фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП у період навчання в ЗВО, як самостійна фізична активність у вільний від навчання час. В основі розвитку цілеспрямованої фізкультурної самостійної діяльності здобувачів вищої освіти з ООП – розуміння цінностей фізичної культури, добір ефективних шляхів самовдосконалення, способів управління своїм здоров'ям і працездатністю відповідно до особистих можливостей й індивідуальних здібностей.

З огляду на зазначене вважаємо за доцільне:

розробити навчально-методичне забезпечення фізичного виховання у ЗВО з елементами дистанційного навчання з метою вирішення нагальних завдань фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП;

упроваджувати нові форми самостійних занять фізичними вправами;

формувати вміння самостійно використовувати засоби фізичного виховання задля забезпечення щоденної рухової активності;

використовувати усі можливі засоби дистанційного навчання фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП задля формування та розвитку в них стійкої потреби та звички у систематичній руховій активності; оволодівати навичками здорового способу життя.

У цілому реалізація інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП у ЗВО за умов цифровізації освіти та дистанційного навчання є актуальною проблемою, яка вимагає ґрунтовного дослідження й зумовлює потребу розробки нової моделі цього процесу, що ґрунтується на міждисциплінарних інтеграційних процесах.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Нині побудова ефективної системи інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП неможлива без створення та розробки інформаційних сервісів, які сприятимуть фізичному вдосконаленню. Використання елементів дистанційного навчання дають можливість здобувачам вищої освіти з ООП брати активну участь в освітньому процесі, індивідуалізувати фізичне виховання, здійснювати самоконтроль.

За результатами проведеного наукового пошуку виокремлено педагогічні умови забезпечення ефективності інклюзивного фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП засобами дистанційних технологій: методичний супровід; спрямованість змісту навчання на реалізацію інклюзивних підходів з урахуванням стану оволодіння основними рухами, розвитку функціональних можливостей, рухових якостей, сформованості знань із фізичної культури; взаємодія в організації інклюзивного фізичного виховання. Практична реалізація окреслених положень спрямована на забезпечення дієвості процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти з ООП задля ефективного виконання його завдань.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні і теоретичному обґрунтуванні, впровадженні у практику інноваційних технологій інклюзивного фізичного виховання здобувачів освіти з ООП у ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Гребінка, Г., Куспиш, О., Кубрак, Я., Рожко, О. (2020). Формування інформаційного простору фізичного виховання студентів технологіями дистанційного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Вип. 3(123), сс. 33–37.

Ваколюк, А., Шелюк, В., Симонович, Н. (2021). Інноваційні технології у системі фізичного виховання здобувачів вищої освіти. *Інноватика у вихованні*. Вип. 14(21), сс. 128–135. <https://doi.org/10.35619/iuu.v1i14.431> [Дата звернення 30.03.2022]

Gouëdard, P., Pont, B., and Viennet, R. (2020). Education responses to COVID-19: Implementing a way forward. *OECD Education Working Papers*, No. 224, OECD Publishing, Paris. <https://dx.doi.org/10.1787/8e95f977-en>. [Дата звернення 30.03.2022]

Блават, О. (2021). Інноваційні педагогічні підходи у розвитку інклюзивного середовища для здобувачів – ветеранів війни засобами адаптивної фізичної

культури. *Інноватика у вихованні*. Вип. 14(21), сс. 24–35. <https://doi.org/10.35619/iiu.v1i14.395>. [Дата звернення 30.03.2022]

Killian, C., Kinder, C., and Woods. (2019). A. Online and blended learning in K–12 physical education: A scoping review. *Kinesiology Review*, 8(2), pp. 110–129. <https://doi.org/10.1123/kr.2019-0003>. [Дата звернення 30.03.2022]

Maxwell, G., Granlund, M., and Augustine, L. (2018). Inclusion through participation: understanding participation in the international classification of functioning, disability, and health as a methodological research tool for investigating inclusion. *Front. Educ.* 3:e00041. <https://doi.org/10.3389/educ.2018.00041>. [Дата звернення 30.03.2022]

REFERENCES

Hrebinka, H., Kuspysh, O., Kubrak, Ya., & Rozhko, O. (2020). Formuvannia informatsiinoho prostoru fizychnoho vykhovannia studentiv tekhnolohiiamy dystantsiinoho navchannia. [Formation of information space of physical education of students by technologies of distance learning]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Serii 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*. Vyp. 3(123), ss. 33–37. [in Ukrainian]

Vakoliuk, A., Sheliuk, V., and Syimonovych, N. (2021). Innovatsiini tekhnolohii u systemi fizychnoho vykhovannia здобувачів вищої освіти. [Innovative technologies in the system of physical education of higher education seekers]. *Innovatyka u vykhovanni*. Vyp. 14 (21), ss. 128–135. <https://doi.org/10.35619/iiu.v1i14.431> [Data zvernennia 30.03.2022]. [in Ukrainian]

Gouëdard, P., Pont, B., & Viennet, R. (2020). Education responses to COVID-19: Implementing a way forward. *OECD Education Working Papers*, No. 224, *OECD Publishing, Paris*. <https://dx.doi.org/10.1787/8e95f977-en>. [Data zvernennia 30.03.2022]. [in English].

Blavt, O. (2021). Innovatsiini pedahohichni pidkhody u rozvytku inkluzyynoho seredovyshcha dlia здобувачів – ветеранів війни засобами адаптивної фізичної культури [Innovative pedagogical approaches in the development of an inclusive environment for applicants – war veterans by means of adaptive physical culture]. *Innovatyka u vykhovanni*. Vyp. 14 (21)? ss. 24–35. <https://doi.org/10.35619 / iiu.v1i14.395> [Data zvernennia 30.03.2022]. [in Ukrainian]

Killian, C., Kinder, C., & Woods, A. (2019). Online and blended learning in K–12 physical education: A scoping review. *Kinesiology Review*, 8(2), pp. 110–129. <https://doi.org/10.1123/kr.2019-0003>. [Data zvernennia 30.03.2022]. [in English]

Maxwell, G., Granlund, M., & Augustine, L. (2018). Inclusion through participation: understanding participation in the international classification of functioning, disability, and health as a methodological research tool for investigating inclusion. *Front. Educ.* 3:e00041. <https://doi.org/10.3389/educ.2018.00041>. [Data zvernennia 30.03.2022]. [in English]

INCLUSIVE PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS WITH DISABILITIES BY MEANS OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES

Oksana Blavt

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor,
Professor at the Department of Physical Education,
Lviv Polytechnic National University,
Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5526-9339
e-mail: oksanablavt@ukr.net

Abstract. The article considers the issues of inclusive physical education for students with disabilities. The purpose of the article is to identify and substantiate pedagogical approaches in the implementation of inclusive physical education for students with disabilities at Universities using distance technologies. It is determined that the transformation of educational practices associated with the development of new technologies of distance technology, changing attitudes towards students with disabilities, as a driving force in the development of inclusive physical education to combat the health consequences of limited physical activity in distance learning. Implementation of inclusive physical education for students with disabilities using distance technologies is implemented by several dimensions: social, personal, cognitive. It is substantiated that the effectiveness of physical education of students with disabilities using distance technologies is determined by the adequate choice of goals and objectives, organizational forms, methods, and means of teaching, rehabilitation, and education. At the same time, the main priority in the implementation of inclusive physical education for students with disabilities in higher education institutions using distance technologies is the implementation of differentiated inclusive physical education to individualize the process of physical education. According to the results of the research, innovations, useful ideas, and approaches to the organization of inclusive physical education of students with disabilities using remote technologies should be constantly implemented in practice, which will increase the efficiency of this process.

Keywords: inclusive physical education, students with disabilities, distance technologies, health care.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2022 р.